

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA XOR TO'GARAKLARINI TASHKIL ETISH

Xatamova Zulayxo Dilshod qizi

*Andijon davlat pedagogika instituti,
Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti
musiqqa ta'limi yo'nalishi talabasi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida xor to'garaklarini samarali tashkil etish, o'quvchilarni musiqiy tarbiyalashda xor san'atining o'rni, xor jamoasini shakllantirish bosqichlari, pedagogning nazariy va amaliy tayyorgarligi, shuningdek, to'garak mashg'ulotlarini zamonaviy metodlar asosida yo'lga qo'yish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda xor pedagogikasining asosiy tamoyillari, bolalar ovozi to'g'ri shakllantirish yo'nalishlari va mashg'ulotlarni tashkil etish jarayonidagi muammolar hamda ularning yechimlari haqida batafsil fikrlar bayon etiladi.

Kalit so'zlar: xor san'ati, musiqqa ta'limi, xor to'garagi, vokal tarbiyasi, bolalar ovozi, jamoaviy ijro, metodika, musiqiy tarbiya.

KIRISH

Musiqqa ta'limi umumta'lim maktablarida o'quvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantirish, ularni ma'naviy jihatdan boyitish va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, xor to'garaklari o'quvchilarda jamoaviy ruhni mustahkamlash, bir-birini tinglash, ijro intizomi va musiqiy eshituvni rivojlantirishda katta imkoniyat yaratadi. Xor san'ati qadimdan insonning his-tuyg'ularini uyg'otuvchi, birlashtiruvchi kuch sifatida shakllangan bo'lib, bugungi kunda ham maktab ta'lim jarayonida o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q.

Umumta'lim maktablarida xor to'garaklarini to'g'ri tashkil etish nafaqat o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini ochishga xizmat qiladi, balki ularning nutq madaniyati, nafas boshqaruvi, ritm sezgisi va sahnaviy madaniyatini shakllantirishga yordam beradi. Shu bois xor to'garaklarini ilmiy asoslangan metodlar bilan yo'lga qo'yish muhim vazifa hisoblanadi.

ASOSIY QISM

1. Xor to'garagining pedagogik ahamiyati

Xor to'garaklari musiqiy ta'lim jarayonining eng samarali shakllaridan biridir. Jamoaviy kuylash bolalarda quyidagi sifatlarni rivojlantiradi:

- musiqiy eshituvni boyitadi;
- tovush madaniyatini o'rgatadi;
- ritmni sezish qobiliyatini oshiradi;
- sahna madaniyatini shakllantiradi;

- jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Xor jamoasining tarbiyaviy ta’siri shundaki, u bolalarni o‘zaro hurmat, mas’uliyat, intizom va ijodkorlikka chorlaydi.

2. Xor to‘garagini tashkil etish bosqichlari

Xor to‘garagi faoliyatini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

1) O‘quvchilarni saralash

Saralash jarayonida o‘qituvchi bolalarning ovoz registri, eshituv qobiliyati, ritm sezgisi va vokal imkoniyatlarini aniqlaydi. Bunda maxsus vokal mashqlar yordamida ularning musiqiy potentsiali baholanadi.

2) Xor jamoasini shakllantirish

O‘quvchilar soprano, alto, tenor yoki bas ovoz yo‘nalishlariga bo‘linadi. Maktab yoshidagi bolalarda asosan soprano va alto ovozlari faol bo‘lgani uchun yengil repertuar tanlanadi.

3) Repertuar tanlash

Repertuar bolalarning yoshiga mos, musiqiy tuzilishi oddiy, ohangdor, tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lishi kerak. O‘zbek xalq qo‘shiqlari, mumtoz kuylar, bolalar qo‘shiqlari, yengil xor asarlari tavsiya etiladi.

4) Mashg‘ulotlarni metodik tashkil etish

Mashg‘ulotlar quyidagi tartibda olib borilishi maqsadga muvofiq:

- ovozni qizdirish mashqlari;
- to‘g‘ri nafas olish texnikasi;
- vokal mashqlar;
- yangi asarni o‘rganish;
- jamoaviy ijro ustida ishlash;
- intonatsion aniqlik va ansambl uyg‘unligini mustahkamlash.

Xor pedagogi mashg‘ulot davomida har bir o‘quvchining ovoz salohiyatini inobatga olgan holda individual va jamoaviy ishlash metodlarini uyg‘unlashtirishi lozim.

3. Xor to‘garagida bolalar ovozini to‘g‘ri shakllantirish

Bolalar ovozi nozik bo‘lgani uchun noto‘g‘ri mashq yoki haddan tashqari baland asarlar ularning ovoz apparatiga zarar yetkazishi mumkin. Shuning uchun quyidagi qoidalarga amal qilish zarur:

- bolalar ovozi uchun yengil diapazon tanlash;
- zo‘riqishsiz kuylashga o‘rgatish;
- nafasni tejamkor ishlatish;
- ovozni “ochiq” va tabiiy holatda boshqarish;

- mashqlarni asta-sekin murakkablashtirish.

Bu jarayonda o'qituvchining musiqiy saviyati, vokal madaniyati va pedagogik mahorati asosiy rol o'ynaydi.

4. Xor mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish

Bugungi kunda xor mashg'ulotlarini tashkil etishda quyidagi innovatsion yondashuvlar samarali hisoblanadi:

- audio va video yozuvlar asosida o'rgatish;
- interfaol metodlar ("Aqliy hujum", "Klaster", "Tahlil-tanqid") qo'llash;
- fonogramma va minuslar bilan ishlash;
- sahnaviy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun amaliy mashqlar;
- texnologik vositalar orqali ritm va intonatsiyani mustahkamlash.

Zamonaviy metodikalar yoshlarning qiziqishini oshiradi, ijro jarayonini yengillashtiradi va mashg'ulotlarning samaradorligini keskin yaxshilaydi.

5. Maktablarda xor to'garaklarini tashkil etishdagi muammolar

Ko'plab maktablarda xor to'garaklarini yo'lga qo'yishda quyidagi muammolar uchraydi:

- malakali xor pedagoglarining yetishmasligi;
- jihozlangan musiqa xonalarining kamligi;
- mos asbob-uskunalar yetishmasligi;
- o'quvchilarning rag'batlantirish tizimi sustligi;
- repertuar tanlashda qiyinchiliklar.

Ularni bartaraf etish uchun metodik qo'llanmalar yaratish, pedagoglar malakasini oshirish, maktablarga musiqiy uskunalarni yetkazish kabi chora-tadbirlar zarur.

XULOSA

Umumta'lim maktablarida xor to'garaklarini tashkil etish o'quvchilarning musiqiy madaniyatini shakllantirish, ularning estetik tafakkurini rivojlantirish va jamoaviy ijrochilik ko'nikmalarini mustahkamlashda alohida o'rin tutadi. Xor to'garagi nafaqat musiqiy ta'limning bir bo'lagi, balki tarbiyaviy jarayonning muhim vositasidir. To'g'ri metodika, puxta rejalashtirilgan mashg'ulotlar, ovozni asraydigan vokal texnikalari va zamonaviy pedagogik yondashuvlar xor jamoasining yuqori natija ko'rsatishiga asos bo'ladi. Shu sababli, xor pedagogikasiga e'tibor kuchaytirish, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish va maktablarda to'garak faoliyatini qo'llab-quvvatlash dolzarb masala bo'lib qolmoqda.